

A.D.XENOPOL ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTUL ISTORIEI

Lucian Nastasă

Fără îndoială, A.D.Xenopol face parte din acele spirite complexe ale sfârșitului de secol XIX și începutul celui următor, preocupate nu numai de știința pură, erudită și destinată unui grup restrâns de inițiați, ci și de finalitățile ei concrete, accesibile marelui public, cu impact și reverberații imediate. A fost în primul rînd istoric, printr-o "tendință naturală a spiritului" său, însă un istoric în sensul profesionalizat al zilelor noastre, cu o vastă cuprindere și complexitate, în care interdisciplinaritatea nu mai trebuia teoretizată. Dimensiunile politice, sociale, culturale, religioase, sociologice, filosofice etc. constituiau un ansamblu unitar, singurul apt a da contur inteligibil trecutului umanității. Însă totul, parcă, era subsumat funcției formative a istoriei, nu ca disciplină abstractă (aidoma științelor exacte) și exercițiu intelectual, ci ca pedagogie civică și națională.

Nu întîmplător, A.D.Xenopol a fost preocupat în mod deosebit de chestiunea școlii și învățămîntului românesc în trei din dimensiunile ei definitorii: *istoria educației* (concepută mult mai complex, nu numai în dimensiunea ei instituțională); *politica școlară și teoria pedagogică*. Evident, toată această construcție a fost mereu circumscrisă și direct raportată la problemele societății românești, în plină modernizare, și la cele europene¹.

Concepută mai mult ca o teorie a educației, pedagogia promovată de A.D.Xenopol a căpătat aproape mereu alura unor enunțuri de norme călăuzitoare atît pentru activitatea profesorilor, cît și a elevilor. Recitite chiar și astăzi, prelegerile sale ținute în cadrul cursurilor libere ale Societății științifice și literare din Iași (1894-1895)², dincolo de complexitatea și vastitatea deschiderilor, oferă o sumă de principii mereu actuale, dar care, din nefericire, nu par a fi luate constant în seamă în practica pedagogică: principiul *intuitiv* (în care predarea să se realizeze de la cunoscut la necunoscut, de la simplu la complex) și cel al "cultivării facultăților vorbirii". Îndeosebi ultimul dintre acestea revine obsesiv în abordările lui Xenopol, deoarece - argumenta el - "limba și scrierea joacă în viața omenească un rol neasemănat. Ea este mai ales partea caracteristică a ființei omenești și a nu i se da îngrijirea cuvenită, înseamnă a nu ne interesa tocmai de elementul de căpetenie". Iată de ce, în cadrul procesului paideutic, "arta de a rosti în chip potrivit cugetările lor" devine o necesitate fundamentală a educației³.

Cum e și firesc, metodică predării istoriei a fost mereu în centrul atenției lui A.D.Xenopol. Ca unul din cei mai însemnați teoreticieni ai disciplinei, la vremea aceea, cărturarul ieșean mîlita pentru deprinderea și înțelegerea trecutului cu ajutorul metodei *progresive* (și în nici un caz cu cea regresivă), în care faptele se înlănțuiesc în timp, în mod cauzal (faptele de succesiune), alcătuiind *seriile istorice*⁴. Această manieră presupunea însă excluderea *metodei biografice*, dezavuată de Xenopol, întrucît s-ar denatura esența istoriei. Deși astăzi asistăm în cîmpul istoriei la o revenire spectaculoasă asupra biografiei (*life history*)⁵, Xenopol avea atunci în vedere doar aspectul ordinar al abordării, sub forma ei narativă, cum era practică îndeosebi în clasele inferioare. Dar tot el oferise, însă pentru lumea savantă, excelente modele (experimentale, am putea spune) de studiu biografic: *Rolul individualităților în istoria omenirii* (1898), *Rolul oamenilor mari în istorie* (1900), *Cesar și Napoleon* (1911), *I grandi uomini politici e gli avvenimenti storici* (1914) ș.a. sunt doar cîteva contribuții în această direcție.

Iată de ce o reluare a ideilor pedagogice xenopoliene s-ar impune de la sine, nu numai prin ceea ce se încearcă în numărul de față al revistei, ci - mai ales - printr-un volum ce să reunească toate scrierile didactice ale ilustrului savant, șingurul instrument în măsură a oferi dimensiunea concretă a sistemului conceput de el în materie de educație. Pentru moment, s-a considerat oportună publicarea unui fragment din cel mai vechi text al lui Xenopol referitor la această problemă, *Despre învățămîntul școlar în genere și îndeosebi despre acel al istoriei*, citit în ședința Junimii din 29 octombrie 1871.

- 1 Vezi Stela Iancu, *Preocupări pedagogice la A.D.Xenopol*, în vol. *A.D.Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa*, ed. L.Boicu și Al.Zub, București, Edit. Academiei, 1972, p.317-326.
- 2 A.D.Xenopol, *Chestiuni pedagogice*, în "Arhiva", VI, 1895, nr.1-2, p.1-24; nr.3-4, p.165-197; VII, 1896, nr.1-2, p.1-9.
- 3 "Arhiva", X, 1899, nr.9-10, p.613.
- 4 Al.Zub, *A.D.Xenopol and the New "Serial-History"*, în "Revue roumaine d'histoire", XIX, 1980, nr.2-3, p.509-517.
- 5 Vezi actele colocviului din 3-4 mai 1985, de la Sorbona, *Problemes et methodes de la biographie*, Paris, Sources, 1985.